

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет туризму

(назва інституту, факультету)

Кафедра туризмознавства і краєзнавства

(повна назва кафедри)

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

на тему «**ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ КОСІВСЬКОЇ
МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ**»

Виконав: студент II курсу, групи Тм-22

спеціальності 242 «Туризм і рекреація»

Галярник Тарас Васильович

Керівник: к.п.н., доц. Чорна Л. В.

Рецензент: к.п.н., доц. Загнибіда Р. П.

АНОТАЦІЯ

У даній роботі досліджено актуальну проблему сталого розвитку як пріоритету для територіальних громад.

Задля досягнення мети роботи було розв'язано низку важливих дослідницьких завдань. Розкрито теоретичні аспекти сталого розвитку та територіальної громади як складової суспільного устрою України. Обґрунтовано методологічні основи дослідження проблеми туризму в контексті сталого розвитку ТГ.

Охарактеризовано Косівську МТГ як суб'єкта самоврядування. Проаналізовано систему господарства Косівської МТГ. Розкрито напрями туристичної діяльності як пріоритетної складової сталого розвитку МТГ.

У контексті розгляду перспектив туристичної діяльності було вказано на стримуючі чинники сталого розвитку громади, проведено SWOT-аналіз сталого її розвитку та висвітлено напрями задля забезпечення сталості в майбутньому.

Ключові слова: сталий розвиток, територіальної громада, туризм.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1.	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	7
1. 1 Територіальна громада як складова суспільного устрою України.....	7
1. 2 Сталий розвиток як пріоритет для територіальних громад.....	19
1. 3 Методологічні основи дослідження проблеми туризму в контексті сталого розвитку ТГ.....	27
РОЗДІЛ 2. ТУРИЗМ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КОСІВСЬКОЇ МТГ.....	29
2.1 Косівська МТГ як суб'єкт самоврядування.....	29
2. 2 Система господарства Косівської МТГ.....	32
2. 3 Туристична діяльність як пріоритетний напрям сталого розвитку МТГ...	37
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КОСІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЗАСОБАМИ ТУРИЗМУ.....	50
3. 1 Стримуючі чинники сталого розвитку громади.....	50
3. 2 SWOT-аналіз сталого розвитку Косівської МТГ.....	54
3. 3 Напрями туристичної діяльності задля забезпечення сталого розвитку Косівської МТГ.....	57
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. Завдяки реформі децентралізації, що розпочалася в 2014 р., в Україні здійснювався процес формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади з метою як становлення інститутів прямого народовладдя й узгодження інтересів держави та територіальних громад, так і створення та підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян. Створені територіальні громади отримали не тільки повноваження та фінансовий ресурс, оскільки на їх балансі залишаються надходження від податків, на зразок єдиного, на прибуток підприємств і податок на майно, але й повноваження щодо забезпечення їх поступального соціально-економічного розвитку. За таких умов актуалізується питання сталого розвитку територіальних громад.

Розвиток територіальних громад у контексті їх сталого розвитку передбачає забезпечення ефективного управління ресурсами з метою економічного поступу та створення стійкого та сприятливого середовища для життя громадян не тільки в аспекті розв'язання їхніх сьогоденних потреб, але і збереження ресурсів для майбутніх поколінь.

Оскільки сталість громади включає економічний, соціальний та екологічний розвиток, то особлива увага звертається на наявний ресурсний потенціал для свого власного розвитку. Природні, історико-культурні ресурси громади виступають основою для здійснення туристичної діяльності на її території. Туризм виступає засобом розвитку місцевого підприємництва та створення робочих місць у сфері гостинності. Розвиток туризму тісно пов'язаний з розбудовою як туристичної, так і соціальної інфраструктури, що пов'язана з дорогами, транспортом, засобами зв'язку тощо. Він сприяє збереженню та відновленню історичних пам'яток, місцевих традицій і ремесл, які виступають атракцією для туристів. Туризм забезпечує соціальну взаємодію представників громади та туристів, сприяє обміну досвідом та культурними цінностями.

У зв'язку з важливістю проблеми сталого розвитку громад і туризму як вагової складової даного процесу дослідження на тему «Туризм як складова сталого розвитку Косівської міської територіальної громади» є актуальним.

Об'єктом дослідження є сталий розвиток Косівської міської територіальної громади.

Предметом дослідження є туризм як складова сталого розвитку Косівської міської територіальної громади.

Мета дослідження – проаналізувати вплив туризму на сталий розвиток Косівської міської територіальної громади.

Досягнення визначеної мети забезпечується розв'язанням наступних дослідницьких завдань:

- розкрити теоретичні аспекти сталого розвитку територіальних громад;
- проаналізувати стан система господарства Косівської МТГ і туризму як пріоритетного напрямку сталого розвитку МТГ;
- провести SWOT-аналіз сталого розвитку територіальної громади;
- вказати на напрями туристичної діяльності задля забезпечення сталого розвитку Косівської МТГ.

Огляд попередніх результатів з досліджуваної проблеми. Проблема сталого розвитку територіальних громад викликає жваву дискусію серед науковців. У центрі уваги є наукові підходи до визначення сутності сталого розвитку та перспектив розвитку територіальної громади. Клевцевич Н. А. узагальнила представлені в літературних джерелах підходи (2024). Предметом дослідження Бліщук К. М. став стан сталого розвитку територіальних громад у контексті децентралізаційних змін (2024).

Наукова новизна даного дослідження обґрунтовується узагальненням теоретичних доробків вітчизняних науковців з проблеми організації туризму задля сталого розвитку територіальної громади.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали даного дослідження розширюють теоретичні відомості про сталий розвиток територіальної громади, а тому можуть бути включені до переліку літературних

джерел з окресленої проблеми. Практичне значення результатів пов'язуємо також з перспективами використання досвіду організації туризму задля сталого розвитку територіальної громади.

Апробація результатів роботи. Окремі положення даного дослідження було розкрито на щорічній звітній студентській науково-практичній конференції Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота включає 16 таблиць і 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

1. 1 Територіальна громада як складова суспільного устрою України

Завдяки реформі децентралізації, що розпочалася в 2014 р., в Україні здійснювався процес формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади з метою як становлення інститутів прямого народовладдя й узгодження інтересів держави та територіальних громад, так і створення та підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян.

За підсумками даної реформи територіальні громади стають ключовими суб'єктами прийняття рішень на місцях. Вони повною мірою залучені до управління своїм економічним розвитком.

Поняття «територіальна громада» для України є відносно новим. Хоч, як стверджує Кириченко Ю. М., становлення територіальної громади тривало століттями [10, с. 452]. Проте, не дивлячись на вагоме значення громади для розвитку українського суспільства, в законодавстві країни термін «територіальна громада» тривалий час не використовувався. Вперше в проєкті Конституції України в редакції від 26.10.1993 р. його було представлено в статті 188. Дана стаття мала таке формулювання: «місцеве самоврядування здійснюється територіальними колективами сіл, селищ, міст і районів безпосередньо або через обрані ними органи» [26]. Відповідно до зазначеної статті хоч територіальний колектив визнавався суб'єктом місцевого самоврядування, проте його статус, як первинного суб'єкта місцевого самоврядування, не був закріплений.

Система місцевого самоврядування України з її базовим елементом, яким є територіальна громада, знайшла законодавче представлення в:

- діючій Конституції України. Згідно ст. 140 територіальна громада є правосуб'єктною, вона наділена правом на здійснення місцевого самоврядування, носієм його функцій та повноважень [13];

- Законі України «Про місцеві Ради народних депутатів, місцеве і регіональне самоврядування» від 26.03.1992 р. Відповідно до ст. 6 територіальна громада села, селища, міста є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень [27]

У таблиці 1.1 подано визначення поняття «територіальна громада», яке представлено в законодавчих документах.

Таблиця 1.1

Законодавчі дефініції поняття «територіальна громада»

Законодавчі акти	Територіальна громада – це
Конституція України, ст. 140	жителі одного чи декількох населених пунктів, які добровільно об'єднуються в одну територіальну громаду для вирішення питань місцевого значення, а саме: обрання депутатів ради, які представляють та захищають інтереси всієї громади; управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети та контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції
Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», ст. 6	первинний суб'єкт місцевого самоврядування, основний носій його функцій і повноважень

Як зазначають дослідники, нормативно-правова регламентація сутності даного поняття на сьогодні є недостатньою [Клевц].

В умовах сьогодення система місцевого самоврядування країни в своїй основі має територіальну громаду, яка формує органи місцевого

самоврядування та виконує функцію контролю за їх діяльністю [10, с. 452]. У зв'язку з цим до даної проблеми привернута увага науковців.

Вивчення довідкової літератури на предмет змісту досліджуваного поняття показало, що:

- територіальна громада, відповідно до юридичної енциклопедії, – це жителі, які об'єднані постійним місцем проживання у межах населених пунктів, чи то села, селища, чи міста, які виступають самостійними адміністративно-територіальними одиницями [35, с. 636];

- згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови поняття «громада» розглядається як група людей, об'єднаних спільністю становища й інтересів, так і як об'єднання людей, що ставить перед собою певні спільні завдання [12, с.199].

В економічній науці поняття «територіальна громада» почало досліджуватися не так давно. Як результат, у наукових колах немає єдності у визначенні змісту та підходах до дослідження даного поняття.

Зважаючи на те, що територіальна громада є складним соціально-економічним і політичним явищем, то її характеристики повинні бути проаналізовані з різних аспектів.

Тривалий час дослідження питання територіальної громади здійснювалося в двох площинах:

1) правовій, при якій ТГ розглядалася як суб'єкт місцевого самоврядування;

2) соціологічній. За такого підходу ТГ досліджувалися як соціальні суб'єкти, що формують інтереси територій різного рівня.

З перетворенням ТГ на суб'єктів місцевого управління спектр площин для вивчення сутності поняття «територіальна громада» було розширено. У таблиці 1. 2 подано визначення українських науковців досліджуваного терміну.

Батанов О. В. характеризує територіальну громаду як територіальну спільність. Ця спільність складається з фізичних осіб, тобто мешканців, що, по-перше, постійно проживають на її території, по-друге, працюють на її території,

по-третє, вирішують питання місцевого значення, по-четверте, володіють спільною комунальною власністю, по-п'яте, наділені приватним нерухомим майном на даній території, по-шосте, сплачують податки, по-сьоме, пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру [10, с. 454].

Таблиця 1.2

Визначення поняття «територіальна громада»

Автор	Визначення поняття «територіальна громада»
Батанов О. В.	це територіальна спільність, що складається з фізичних осіб – жителів, що постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення, мають спільну комунальну власність, володіють на даній території нерухомим майном, сплачують комунальні податки та пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру
Баймуратов М.О., Кравець О.О.	сукупність фізичних осіб, які постійно мешкають на певній території і пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру
Шевчук Б. М.	сукупність громадян України, які спільно проживають на певній території, мають визначений законодавством правовий статус, ідентифікують себе з нею і мають спільні інтереси
Орзіх М.	первинний суб'єкт місцевого самоврядування, єдиний на території соціальний субстрат, який має власні інтереси, до складу якого входять громадяни України, іноземці, особи без громадянства, що постійно мешкають або працюють на даній території, або володіють на території нерухомим майном, або сплачують місцеві податки та збори

Як стверджує Клевцевич Н. А., у наукових дослідженнях громаду розглядають як систему, в котрій соціальні, економічні, політичні та культурні процеси тісно переплітаються [12].

У наукових джерелах подано бачення змісту первинного суб'єкта місцевого самоврядування з різних сторін. У таблиці 1.3 представлено підходи до дефініції поняття «територіальна громада». Розрізняють територіальний, соціальний або інтелектуально-комунікативний, публічно-правовий та екологічний підходи.

Найбільшого поширення в контексті обґрунтування змісту в економічній літературі терміну набув територіальний підхід. Він пов'язаний з використанням як такої ознаки, якою є постійне проживання осіб на території певного населеного пункту, так і застосуванням у зв'язку з цим термінів «населення», «жителі», «громадяни, які мешкають на території», «територіальний колектив». Вищезазначені визначення, представлені в законодавчих актах, ґрунтуються саме на даному підході, згідно якого територіальна громада виступає сукупністю жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями.

При територіальному підході акцент ставиться на вивченні та використанні географічних, історичних, культурних і демографічних особливостей певної території задля розробки ефективної моделі управління нею та її розвитку. З-поміж основних принципів територіального підходу в процесі створення ТГ звертаємо увагу на:

- врахування особливостей її території, зокрема її географічну, кліматичну, екологічну, економічну, демографічну специфіку;
- участь мешканців у процесі прийняття рішень і планування розвитку громади на основі їхніх потреб, інтересів та пріоритетів;
- стале використання її природних ресурсів, що ґрунтується як на забезпеченні потреб мешканців, так і на збереженні природного середовища;

- дотримання принципу рівноправ'я та соціальної справедливості, що передбачає усім забезпечення рівних можливостей для їхнього розвитку й участі в управлінні ТГ;

Таблиця 1.3

Підходи до дефініції поняття «територіальна громада»

Підхід	Прихильники	Визначення
територіальний	Кампо В.	початковий суб'єкт місцевого самоврядування, територіальний колектив в особі жителів села, селища або міста
	Корнієнко М.	територіальний колектив як первинний суб'єкт місцевого самоврядування
соціальний або інтелектуально-комунікативний	Наврузов Ю.	це є певний соціальний організм, визначальною ознакою якого є узгодженість, гармонійність суспільних і індивідуальних потреб та інтересів
	Баймуратов М.	сукупність фізичних осіб, що постійно мешкають на відповідній території та пов'язані між собою територіально-особистими зв'язками системного характеру
публічно-правовий	Орзіх М.	первинний суб'єкт місцевого самоврядування, єдиний на території соціальний субстрат, який має власні інтереси, до складу якого входять громадяни України, іноземці, особи без громадянства, що постійно мешкають або працюють на даній території, або володіють на території нерухомим майном, або сплачують місцеві податки та збори

- інтегрований розвиток. Зміст такого розвитку ТГ спрямований на забезпечення комплексного та збалансованого її розвитку на основі ефективного поєднання економічного, соціального, екологічного та культурного аспектів.

Ряд науковців є прихильниками соціального або інтелектуально-комунікативного підходу. Відповідно до нього територіальна громада вивчається як соціальний організм чи спільнота, що заснована на єдності інтересів і потреб осіб, які її формують, системності зв'язків і відносин між ними.

За такого підходу фокус уваги сконцентовано на соціальних та комунікаційних аспектах формування громад, налагодженні співпраці та взаємодії в її межах і розвитку. До базових складових такого підходу дослідники зараховують:

- активну участь громадян у її розвитку шляхом долучення до процесу прийняття рішень й управління нею. А це сприяє посиленню впливу місцевого населення через безпосередню участь у спільних справах;

- сприяння соціальній взаємодії та співробітництву на території ТГ. Досягнення загальних цілей громади і покращення якості життя в ній можливе лише за умови взаємодії між різними соціальними групами;

- підтримку комунікаційних інструментів для взаємодії між різними групами. Задля формування взаємодії створюються комунікаційні майданчики, що сприяють обміну інформацією, ідеями та досвідом між різними її представниками;

- сприяння інтелектуальному розвитку громади засобами освіти, культурних заходів та інших ініціатив;

- розвиток партнерських відносин між різними групами громадян, державними установами, бізнесом, громадськими організаціям з метою спільного розв'язання соціальних проблем і забезпечення умов для сталого розвитку громади.

Соціальний підхід передбачає формування активних і згуртованих громад, в основі яких панує взаєморозуміння, співпраця та взаємодія між її членами.

Як зазначалося вище дефініції поняття представлені в законодавчих актах. При їх формулюванні застосовується публічно-правовий підхід. Він стосується визначення громадсько-правового статусу та правових норм функціонування ТГ. Згідно нього у визначеннях детермінуються статус, компетенції громади, її межі. Концептуальна основа публічно-правового підходу полягає в:

- законодавчому визначенні територіальних меж завдяки прийняттю відповідних законів, указів, постанов;
- чіткому встановленні статусу та спектру компетенції громади та її повноважень у різних сферах діяльності, зокрема в аспекті місцевого самоврядування, охорона здоров'я, освіти, соціального захисту;
- окресленні процедури як її формування, так і управління нею, включно з виборами, порядком звернень членів громадян до органів влади, проведення громадських слухань;
- визначенні джерел фінансування та наповнення бюджету;
- забезпеченні прав та інтересів громадян шляхом встановлення механізмів захисту прав людини, гарантування права на участь у прийнятті рішень, забезпечення вільного доступу до публічної інформації [12].

З огляду на орієнтацію на сталий розвиток даний підхід має вагоме значення, оскільки забезпечує можливість встановлення чітких правових рамок функціонування громади та процедури управління нею.

У науковій літературі значного застосування набув екологічний підхід, згідно з якого територіальні громади визначаються на основі природних меж і ресурсів, серед яких вода, ґрунти, клімат тощо. За такого підходу визнається вагомість природних факторів і необхідність збереження природних ресурсів у процесі формування та управління громадами, на додаток до забезпечення гармонійного співіснування людини та природи з метою екологічної стійкості

та збереження ресурсів природного середовища для майбутніх поколінь. До основних принципів екологічного підходу при формуванні ТГ відносять:

- збереження природних ресурсів як складової сталого розвитку громад;
- раціональне використання ресурсів місцевих екосистем для забезпечення життєдіяльності та розвитку громад;
- використання зелених технологій та інфраструктури з метою зменшення впливу діяльності членів громади на природу та забезпечення стійкості;
- участь членів ТГ в управлінні громадою, її природними ресурсами, що впливає на формування громадських організацій на її території й їх діяльність;
- екологічна освіта місцевого населення та його інформування з питань важливості збереження природного фонду й ефективного використання природних ресурсів [12].

Застосування екологічного підходу в процесі формування ТГ направлене на забезпечення балансу між соціальними, економічними та природними аспектами її життя, задля створення умов для сталого розвитку та підвищення рівня якості життя їх мешканців.

Кожний із розглянутих вище підходів сприяє більш ґрунтовному розкриттю різних аспектів територіальної громади. Через один вимір цього досягти не можливо. Натомість, кожний з них вносить свій вклад у розуміння складних процесів, котрі мають місце на локальному рівні, від соціальної взаємодії до стратегічного планування розвитку та забезпечення екологічної стійкості. Шляхом комбінування даних підходів відкривається можливість формування цілісної картини функціонування ТГ і розробки комплексної стратегії управління нею.

На основі вивчення спектру запропонованих визначень Кириченко Ю. М. вказує на низку ознак характерних для ТГ:

- 1) територіальну, що передбачає спільне проживання членів громади на певній території;
- 2) інтегративну, що вказує на процес виникнення ТГ як результат об'єднання всіх мешканців, котрі проживають на певній території незалежно

від того, чи є вони громадянами даної держави. До членів територіальної громади належать не лише громадяни даної держави, але й особи без громадянства, іноземні громадяни, які перманентно проживають на певній території;

3) інтелектуальну. Дана ознака стосується спільності інтересів жителів ТГ, які носять специфічний характер і виявляються у вигляді широкого спектру системних індивідуально-територіальних зв'язків, що виникають між ними;

4) майнову. Дана ознака обумовлена тим, що територіальна громада є суб'єктом права комунальної власності;

5) фінансову. На території ТГ встановлюються податки. Члени територіальної громади виступають платниками місцевих податків і зборів [10, с. 454].

На основі аналізу теоретичних підходів до окреслення змісту досліджуваного поняття Клевцевич Н. А. вказала на складові ідентифікації територіальної громади, що подані на рисунку 1. 1.

Рис. 1. 1 Ідентифікація територіальної громади Клевцевич Н. А.

Для територіальної громади як базового елементу системи місцевого самоврядування України, характерним є:

- спільність території;
- населення, як спільнота людей, мешканців певної території;
- наявність спільних інтересів розвитку громади;
- соціальна взаємодія у процесі реалізації місцевих інтересів і вирішення питань місцевого значення;
- наявність спільної комунальної власності;
- встановлення переліку місцевих податків і зборів та їх сплата членами ТГ;
- самоврядність територіальних громад, як форми організації місцевої влади;
- встановлення територіально-особистісних зв'язків і набуття ними системного характеру [10, с. 454].

Мішина Н. В. зазначає, що ТГ виконують низку важливих функцій [20, с. 77]. Батанов О.В. наголошує, що функції ТГ – це основні напрями та види муніципальної діяльності громади. Вони виражають волю й інтереси місцевих жителів та забезпечують взаємодію громади з державою, її органами в межах Конституції і законодавства України. Загальними критеріями для класифікації напрямів і видів муніципальної діяльності ТГ є об'єкти, суб'єкти та технології. У відповідності до них формується система функцій. Функції ТГ узагальнено в таблиці 1. 4. До них відносяться:

1) об'єктні функції ТГ. До їх складу відносяться політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні функції. За сферою їх реалізації вони поділяються на внутрішні та зовнішні об'єктні функції (зокрема, внутрішньополітичні та, відповідно, зовнішньополітичні, внутрішньоекономічні та зовнішньоекономічні;

2) суб'єктні або територіальні функції ТГ. Ці функції залежать від виду адміністративних одиниць, які є складовими частини території держави. До них належать як області, райони, міста, так і селища та села. Як результат, розрізняють:

- функції територіальних громад села і селища;

- функції ТГ міст і територіальних громад районів у містах;
- функції ТГ міст обласного підпорядкування тощо;

Таблиця 1.4

Функції територіальних громад

№	Назва функції	Складові функції
1	об'єктна	внутрішньополітичні, зовнішньополітичні, внутрішньоекономічні, зовнішньоекономічні
2	суб'єктні або територіальні функції	функції територіальних громад села і селища
		функції ТГ міст і територіальних громад районів у містах
		функції ТГ міст обласного підпорядкування
3	технологічні	нормотворча, територіальна, бюджетно- фінансова, планування і програмування розвитку громади, матеріально-технічна, інформаційна, функції соціального контролю

3) технологічні функції. До даної категорії відноситься значний перелік функцій, які безпосередньо пов'язані з широким спектром діяльності ТГ, від нормотворчої, територіальної, бюджетно-фінансової, планування і програмування розвитку громади до матеріально-технічної, інформаційної та функції соціального контролю [20, с. 77].

Отже, на законодавчому рівні закріплено, що ТГ є первинним суб'єктом місцевого самоврядування. Згідно ст. 140 Конституції України територіальна громада є правосуб'єктною, вона наділена правом на здійснення місцевого самоврядування, носієм його функцій та повноважень.

У наукових дослідженнях громаду розглядають як систему, в котрій соціальні, економічні, політичні та культурні процеси тісно переплітаються. У

наукових джерелах представлено такі підходи до дефініції поняття «територіальна громада» як територіальний, соціальний або інтелектуально-комунікативний, публічно-правовий та екологічний підходи.

Функції ТГ – це основні напрями та види муніципальної діяльності громади. Дослідники вказують на об'єктну, суб'єктну та технологічну функції громад.

1. 2 Сталий розвиток як пріоритет для територіальних громад

Концепція «сталий розвиток» – це відповідь на бурхливий розвиток світової економіки у другій половині ХХ ст. Впродовж останніх століть політика провідних світових країн, що зорієнтована на економічне зростання, призвела до нестачі чи часткового вичерпання природних ресурсів, забруднення довкілля та загострення суспільних проблем. Такі виклики за результатами економічного зростання призвели до усвідомлення необхідності пошуку нових напрямків розвитку людства та переходу до інноваційної моделі, якою виступає сталий розвиток.

Забезпечення сталого розвитку в цьому тисячолітті вважається однією з найбільш значущих проблем, які стоїть перед світовою спільнотою. Як зазначають Хаустова В. Є., Омаров Ш. А., світ перебуває в динамічному русі, постійних змінах та на такому етапі своєї еволюції, який вимагає переорієнтації на таку парадигму розвитку, що підтримуватиме життя людства та його природне середовище. Саме такою парадигмою є концепція сталого розвитку [34, с. 265].

Варто зазначити, що теорія сталого розвитку, що відповідає англomовному варіанту «sustainable development», має глибоке коріння. Вона підлягала змінам, проте знайшла відображення у низці головних міжнародних документів і декларацій. У них визначено пріоритетні напрями світового розвитку на перспективу, що ґрунтуються на сталому балансі між складовими глобальної еколого-соціально-економічної системи.

З-поміж перших робіт, присвячених теорії «сталого розвитку», відзначаємо праці представників Римського клубу, що є неурядовою організацією, яка об'єднує представників наукової, фінансової та політичної еліти різних країн світу [34, с. 266]. Починаючи з 70-х років минулого століття, представниками даної організації було опубліковано більше 43 доповіді, серед яких найбільш значущою є документ «Межі зростання».

Дослідники активно працювали над окресленням змісту поняття «сталий розвиток». Перше визначення, що було запропоновано Всесвітньою комісією з навколишнього середовища та розвитку ООН, характеризувало сталий розвиток як такий розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, проте не ставить під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольнити свої особисті потреби [34, с. 266].

З часу першого представлення визначення досліджуваного поняття воно пройшло певний еволюційний період і наповнювалося новим змістом. Концепція сталого розвитку, прийнята у 1992 р. на Конференції ООН з розвитку і навколишнього середовища, стала широко обговорюваною світовою спільнотою. Міжнародні інституції детермінували сутність поняття з різних позицій. У підсумку відзначаємо наявність визначень, які відрізняються один від одного різною їх спрямованістю. Увага дефініцій зосереджена на таких найбільш пріоритетних проблемах як:

- характер економічного зростання;
- забезпечення якості життя;
- захист навколишнього середовища;
- раціональне використання ресурсів;
- збалансованість сфер суспільного розвитку;
- управління світовими процесами.

У таблиці 1. 5 представлено дефініції поняття «сталий розвиток» окремих міжнародних структур. У визначеннях домінують наступні їх складові: збереження навколишнього середовища і природних ресурсів, економічне зростання, соціальні аспекти та задоволення потреб людини.

У 2015 р. під час ювілейної 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, що проводилася в м. Нью-Йорк, було затверджено «Порядок денний до 2030 року» та представлено 17 глобальних цілей сталого розвитку та 169 проміжних завдань, які направлені на усунення основних системних перешкод на шляху до сталого розвитку.

Забезпечення сталого розвитку знаходиться в центрі уваги науковців вже декілька десятиліть. У таблиці 1. 6 подано визначення досліджуваного поняття вітчизняними вченими. Підходи до тлумачення терміну «сталий розвиток» здебільшого відображують ідею, що якість життя людей і стан суспільства знаходяться під впливом сукупності економічних, соціальних й екологічних факторів.

Таблиця 1.5

Дефініції поняття «сталий розвиток» міжнародними структурами

№	Інституція/джерело	Визначення поняття
1	доповідь ООН «Порядок денний на XXI століття»	збалансований соціально-економічний розвиток, що здійснюється з позиції забезпечення охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, враховує життєві інтереси не тільки сьогоднішніх, але й майбутніх поколінь
2	Рада Землі (виконавчий орган Конференції ООН)	життя за справедливістю в рамках екологічних можливостей
3	Міжнародний інститут сталого розвитку	об'єднання єдиного навколишнього середовища, економічної ефективності та добробуту народів
4	Всесвітній банк	управління сукупним капіталом суспільства в інтересах збереження та збільшення людських потреб

Оскільки територіальна громада є правосуб'єктною, то вона наділена правом на здійснення місцевого самоврядування, носієм його функцій та повноважень.

У зв'язку з цим перед громадами постає питання вибору шляху розвитку. В 1999 р. в Україні було схвалено Концепцію сталого розвитку населених пунктів, що виступає базисною основою для напрацювання нормативно-правових актів, програм і проєктів щодо забезпечення соціально-економічного розвитку населених пунктів [14]. Вона є керівництвом до дії при регулюванні процесів планування та забудови населених пунктів, стимулюванні інвестиційної діяльності, формуванні податкової політики, джерел наповнення місцевих бюджетів тощо.

Таблиця 1.6

Дефініції поняття «сталий розвиток» вітчизняними вченими

№	Автор	Визначення
1	Багров Н. В.	гармонізація трьох структурних підсистем цивілізаційного світу – соціуму, економіки та навколишнього середовища
2	Буркинський В. Б., Степанов В. Н., Харичков С. К.	сталий розвиток еколого-економічної системи – це здатність цієї системи витримувати зміни, спричинені зовнішніми та внутрішніми впливами в економічних та екологічних підсистемах, а також здатність збереження визначеної динамічної рівноваги
3	Хаустова В. Є., Омаров Ш. А.	система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин на засадах довіри, партнерства, солідарності, консенсусу, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, національних джерел духовності

Сталий розвиток населених пунктів, відповідно до Концепції сталого розвитку населених пунктів, є соціально, економічно й екологічно збалансованим розвитком міських і сільських поселень, що націлений на формування їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі:

- раціонального використання різного виду ресурсів: природних, трудових, виробничих, науково-технічних, інтелектуальних;
- технологічного переоснащення та реструктуризації господарських одиниць;
- удосконалення інфраструктури, зокрема соціальної, виробничої, транспортної, інформаційної, інженерної й екологічної;
- поліпшення умов проживання, відпочинку й оздоровлення населення;
- збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини [14].

Як стверджує Патинська М. М., поняття «сталий розвиток територіальних громад» визначається змістом окремих його складових, зокрема:

- 1) «сталий», що є тотожним за значенням зі словами «незмінний», «безперервний», «тривалий»;
- 2) «розвиток», що передбачає процес переходу чогось з одного стану в інший, однак більш досконалий [25, с. 32].

На основі вищезазначеного можна стверджувати, що сталий розвиток територіальних громад передбачає безперервний і тривалий процес кількісних та якісних змін щодо задоволення потреб самих територіальних громад.

Дослідники вказують на три основних компоненти сталого розвитку територіальної громади. Їх мета та шляхи реалізації подано в таблиці 1.7. Вони включають:

- економічну компоненту, що передбачає підвищення продуктивності суспільної праці;
- екологічну, націлену на збереження природного середовища;

- соціальну, що пов'язана з поліпшенням добробуту й покращенням стандартів життя населення [25, с. 32].

Важливим аспектом є те, що сталий розвиток хоч і націлений на задоволення потреб теперішнього часу, проте він не ставить під загрозу здатність прийдешніх поколінь задовольняти свої потреби у майбутньому. Разом з тим сталий розвиток передбачає стабільний стан навколишнього природного середовища при сталому економічному зростанні. Науковці сходяться на тому, що за сталого розвитку людство не руйнує природну основу свого існування і не стає на заваді функціонуванню власної господарської системи.

Таблиця 1.7

Основні компоненти сталого розвитку територіальної громади

№	Складові сталого розвитку	Мета	Шляхи реалізації
1	екологічна	досягнення економічно-доцільного та екологічно-раціонального використання природних ресурсів	перебудова територіально-виробничого комплексу та подолання нераціональної структури його організації
2	соціальна	збереження здоров'я людини, збереження соціальних гарантій, гуманізація суспільних відносин	зміна політики в соціальній сфері шляхом реформування систем управління, освіти, охорони здоров'я
3	економічна	комплексний соціо-еколого-економічний розвиток території	перехід до конкурентоспроможної, інноваційної «зеленої» економіки

На думку Котов І. В., сталий розвиток ТГ являє собою злагоджений розвиток, мета якого полягає у забезпеченні екологічної безпеки на певній

території, а також можливості залучення громадськості до створення належних соціальних умов [17, с. 86].

Бліщук К. М. вказує на низку основних ознак, котрі характеризують сталий розвиток ТГ [6, с. 105]. Ці ознаки подано в таблиці 1. 8.

Таблиця 1.8

Ознаки сталого розвитку територіальних громад

Ознаки сталого розвитку ТГ	Характеристики ознаки
економічна стійкість	економіка розвинена, базується на різноманітних галузях і джерелах доходів, що забезпечує її стійке фінансове забезпечення
соціальна інклюзія	стале зростання якості життя всіх мешканців громади, забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я, житла та інших соціальних послуг
екологічна збалансованість	збереження та охорона навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів і впровадження екологічно чистих технологій
партнерство й участь громадян	активна участь громадян у прийнятті рішень і впровадженні проєктів, сприяння взаємодії між громадськістю, бізнесом і владою
інфраструктурний розвиток	якісна та доступна інфраструктура як соціальна, так і виробнича
культурна й історична спадщина	збереження та просування культурної й історичної спадщини громади як важливого чинника сталого розвитку
ефективне управління	наявність прозорих та ефективних механізмів управління та прийняття рішень, що забезпечують розвиток відповідно до потреб та потенціалу громади

Завдяки цим ознакам можна стверджувати, що процес сталого розвитку громад включає в себе не лише економічний аспект, але й соціальний, екологічний, культурний та управлінський.

Сталий розвиток територіальних громад передбачає забезпечення ефективного управління ресурсами з метою економічного поступу та створення стійкого та сприятливого середовища для життя громадян не тільки в аспекті розв'язання їхніх сьогоденних потреб, але і збереження ресурсів для майбутніх поколінь.

Згідно з Концепцією сталого розвитку населених пунктів управління сталим розвитком ТГ здійснюється в наступних напрямках:

- забезпечення раціонального використання природних ресурсів;
- якісне поліпшення соціальних умов життя населення громади;
- забезпечення мешканців громади житлом;
- модернізація транспортної, інженерної та виробничої інфраструктури;
- формування повноцінного життєвого середовища в населених пунктах громади;
- покращення санітарно-гігієнічних умов у громаді;
- захист від несприятливих природних явищ, запобігання виникненню техногенних аварій [14].

Очевидним є той факт, що перехід ТГ на засади сталого розвитку є складним процесом забезпечення багаторівневої узгодженої системи управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів на основі комплексної, збалансованої, гармонійної реалізації цілей.

Таким чином, сталий розвиток як світової спільноти, загалом, так і територіальних громад, зокрема, є соціально, економічно й екологічно збалансованим розвитком, пов'язаним з формуванням принципово нового ставлення до людини, з одного боку, як суб'єкта еколого-економічної системи, з іншого – як головної мети її розвитку. Сталий розвиток територіальних громад передбачає безперервний і тривалий процес кількісних та якісних змін щодо задоволення потреб самих територіальних громад.

Сталий розвиток ТГ націлений на формування їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання різного виду ресурсів, технологічної модернізації господарських одиниць, удосконалення інфраструктури, підвищення рівня якості життя населення, його відпочинку й оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини.

Складовими компонентами сталого розвитку територіальної громади виступають: економічна компонента, що передбачає підвищення продуктивності суспільної праці; екологічна, що націлена на збереження природного середовища; соціальна, що пов'язана з поліпшенням добробуту й покращенням стандартів життя населення.

1.3 Методологічні основи дослідження проблеми туризму в контексті сталого розвитку ТГ

Системний підхід виступає основою для дослідження проблеми сталого розвитку територіальної громади та обґрунтування різних процесів, пов'язаних з туризмом. Туризм є складовою економіки громади, його розвиток відбувається у тісному зв'язку з іншими господарськими одиницями та під впливом різних факторів.

Метод узагальнення забезпечив можливість для узагальнення підходів науковців щодо обґрунтування базових понять роботи; для вивчення особливостей сталого розвитку громади; формулювання висновків роботи; розкриття напрямів туристичної діяльності.

У роботі було застосовано метод SWOT-аналізу, котрий довів свою ефективність для наукових досліджень питань планування та прогнозування розвитку громад, регіонів. На його основі проводилася ідентифікація факторів впливу на громаду:

- внутрішнього середовища через виокремлення сильних сторін (Strengths) і слабких сторін (Weaknesses);
- зовнішнього середовища шляхом визначення можливостей (Opportunities) і загроз (Threats).

Теоретичним підґрунтям для даного дослідження виступили праці вітчизняних учених, що розкривають теоретичні положення базових понять роботи та вказують на проблеми та перспективи сталого розвитку територіальної громади. Практичні аспекти туристичної діяльності в громаді було розкрито шляхом вивчення статистичних даних, інформації з сайтів тощо.

Джерельною базою даної роботи є публікації в наукових журналах, монографії, матеріали міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференцій, статистичні дані та інтернет матеріали.

РОЗДІЛ 2

ТУРИЗМ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КОСІВСЬКОЇ МТГ

2.1 Косівська МТГ як суб'єкт самоврядування

За підсумками реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні було створено в 2020 р. Косівську міську територіальну громаду (МТГ), карту якої подано на рисунку 2.1. Дана громада є результатом об'єднання 15 населених пунктів з 14 радами. Її адміністративним центром є м. Косів, єдине місто в її складі, всі інші населені пункти – це села. Вона входить до складу Косівського району Івано-Франківської області.

Рис. 2.1 Карта Косівської міської територіальної громади

Косівська МТГ розташована у південно-західній частині Івано-Франківської області, у передгір'ї українських Карпат на відстані 100 км від обласного центру. У таблиці 2.1 подано дані щодо площі громади, числа її населення та переліку всіх 15 населених пунктів.

Площа даної МТГ становить 2,35 % від загальної території Івано-Франківської області. У місті Косів проживає 8490 осіб, а у селах громади – 24110 осіб. У додатку В подано перелік населених пунктів громади та кількість їх населення.

Таблиця 2.1

Характеристики Косівської міської територіальної громади

Характеристика	Офіційні дані
місцезнаходження	Івано-Франківська область, Косівський район
тип громади	міська
площа територіальної громади:	337.3 кв км
кількість населених пунктів	15 – м. Косів, с. Бабин, с. Вербовець, с. Город, с. Микитинці, с. Пістинь, с. Річка, с. Соколівка, с. Смодна, с. Снідавка, с. Старий Косів, с. Шепіт, с. Черганівка, с. Шешори, с. Яворів
чисельність населення громади:	32600
центр громади	місто Косів
рік заснування	2020

Оскільки громада розташована у передгір'ї, то її 12 населених пунктів мають статус гірських поселень. Їх площа складає 88,06% від загальної площі МТГ. У гірських населених пунктах проживає 86,53% населення громади.

Значний вплив на соціально-економічний стан громади має рівень розвитку дорожньо-транспортної інфраструктури. У додатку А розкрито транспортну доступність Косівської МТГ. Вона забезпечується виключно автомобільними дорогами, серед яких є:

- дороги державного значення, які розподіляються на регіональні, зокрема, Р-24 Татарів-Кам'янець-Подільський – 33 км, та територіальні, включно з Т09-09 Снятин-Косів-Старі Кути – 13 км;

- дороги обласного значення, зокрема Загайпіль-Пістинь – 8 км;
- ороги місцевого значення, серед яких Пістинь-Космач – 10,5 км.

Тут відсутнє залізничне сполучення.

Для території МТГ характерним є гірський рельєф Покутських Карпат, хребти котрих простягаються з північного заходу на південний схід. Рівнинна частина громади знаходиться на висоті 300-450 м над рівнем моря, а гірська – 700-1000 м. Слід зазначити, що в західному та південно-західному напрямках гірські висоти збільшуються. Вони сягають понад 1000 м, зокрема г. Грегит, висота якої є 1472 м і г. Ігрець – 1374 м.

Гірські масиви на території громади вкриті лісами, площа яких складає більшу половину території громади. Лісові масиви є різними за своєю рослинністю:

- на висотах 500-800 м н. р. м. переважають букові та ялицево-букові ліси з домішкою смереки;
- на висоті 800-1000 м н. р. м. простягається зона мішаних смереково-ялицево-букових лісів;
- на висоті 1000-1200 м н. р. м. домінують смерекові ліси з невеликими домішками бука й ялиці [29].

Частина території МТГ є заповідною зоною, вона належить до національного природного парку «Гуцульщина». Під охороною тут знаходиться близько 60 геологічних гідрологічних пам'яток природи, десятки видів тварин і рослин, цінні ландшафти.

Дана місцевість характеризується м'яким кліматом. А це сприяє розвитку туризму в усі пори року. Літній період є вдалим для пішохідного, велосипедного та водного туризму, а зимовий – для гірськолижного.

Традиційно в Косові розвивалось декоративно-прикладне мистецтво. Він є одним з найбільших осередків народної творчості Гуцульщини. Тут з давніх-давен розвивалися такі промисли як ткацтво, гончарство, ліжникарство, писанкарство, вишивка, мосяжництво, різьблення по дереву та інші. Серед

найстарших гуцульських промислів є гончарство. Центром гуцульської кераміки є не лише м. Косів, але й с. Пістинь та інші села громади.

Отже, завдяки географічному розташуванню, рельєфу, природним ландшафтам дана громада має значний потенціал для розвитку туризму як складової сталого розвитку.

2. 2 Система господарства Косівської МТГ

Для будь-якої територіальної громади підприємницька діяльність виступає основою для:

- її сталого розвитку, включно з економічною, соціальною й екологічною складовими;
- вирішення соціальних проблем;
- подолання бідності;
- забезпечення високого рівня життя місцевого населення.

Підприємництво слугує вагомим чинником забезпечення конкурентоспроможності місцевої економіки. Окрім того малий і середній бізнес створює нові робочі місця та поглинає надлишкову робочу силу. Розвиток малого підприємництва виступає складовою соціально-економічного територіальної громади, оскільки розглядається як стратегія зростання з набуттям якісних змін в економіці та розширення соціальної бази реформ.

Господарювання на території Косівської МТГ здійснюється у тісному зв'язку з цілим районом. Відповідно до даних Головного управління статистики України в Єдиному державному реєстрі підприємств та організацій України в Івано-Франківській області станом на 1 січня 2022 р. налічувалось:

- 30205 юридичних осіб;
- 1567 суб'єктів економіки без статусу юридичної особи [11].

У Косівському районі нараховувалося 1016 юридичних осіб, що відповідає 3,4% обласному показнику. Впродовж 2021 р. в даному районі було зареєстровано 54 юридичних особи, що складає 4,1% від загальної кількості

zareєстрованих по області. За організаційно-правовими формами господарювання суб'єктів економіки серед zareєстрованих у 2021 р. юридичних осіб громадські організації переважали в Косівському районі [11]. На рисунку 2. 2 подано напрями економічної діяльності на території Косівської МТГ, що представлені в Стратегії розвитку Косівської територіальної громади на 2022-2027 роки [29].

Рис. 2. 2 Напрями економічної діяльності на території Косівської МТГ

Пріоритетними напрямками підтримки малого і середнього підприємництва, промисловості та сільського господарства на 2021-2025 роки є:

- сільське, лісове та рибне господарство;
- промисловість, включно з харчовою, деревообробною промисловістю, виробництвом будівельних матеріалів;
- торгівля;
- будівництво;
- тимчасове розміщення й організація послуг харчування;
- туристична діяльність;

- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок;
- надання платних послуг населенню, зокрема, транспортних, побутових, посередницьких, інформаційно-консультаційних тощо [29].

Підприємства-юридичні особи є як зареєстрованими, так і успішно функціонують на території Косівської МТГ. До таких підприємств належить:

- ТОВ «Тирлич», що в с. Шешори, що спеціалізується на виробництві мінеральних вод. Супутніми видами його діяльності є роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами, вантажний автомобільний транспорт і діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщення;

- МП «Левеня», мале підприємство, що спеціалізується на виробництві дерев'яних іграшок і пазлів. Воно має найбільший вплив на економічний і соціальний розвиток громади, оскільки тут працює 72 особи [29]. За січень - вересень 2021 р. обсяг його виробництва склав 35,3 тис шт. Частка реалізації продукції МП «Левеня» у загальному обсязі становила 81%. Його продукція йде на експорт, а саме в Польщу, Чехію, Японію та Китай. Обсяг реалізації на експорт складає в середньому 90 % всієї продукції МП «Левеня»;

- МП «Сюрприз», що працює в с. Черганівка та спеціалізується на виробництві борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок.

Деревообробна галузь у громаді представлена лісопильним і стругальним виробництвом, виробництвом пиломатеріалів, дерев'яної тари, столярних виробів.

Сільське господарство є важливою складовою економіки МТГ, оскільки в селах громади проживає 24110 осіб, для більшості яких виробництво сільськогосподарської продукції є основним джерелом отримання доходів. Окрім того, в аграрному секторі працюють сільськогосподарські підприємства, фермерські господарств:

- одним із них є сільськогосподарський обслуговуючий кооператив «Снідавка», що функціонує в с. Снідавка та здійснює переробку молока та виробництво масла та сиру;

- фермерське господарство «Екоферма», що в с. Микитинці;
- приватна агропромислова фірма «Черганівка»;
- фермерське господарство «Мицканюк», що в с. Снідавка займається розведенням коней, овець і кіз та переробленням молока для виробництва масла та сиру.

Обсяг реалізованої промислової продукції підприємств громади у січні–вересні 2021 р. склав 25,3 млн грн. Значне зростання при порівнянні з відповідним періодом попереднього року відбулося на рівні:

- випуску ігор-головоломок, їх кількість зросла на 45,3%;
- виробництва масла та сиру – на 12,9% [29].

Вівчарство й надалі залишається традиційною для Гуцульщини галуззю тваринництва.

З огляду на сталий розвиток важливим є бюджет Косівської МТГ і його складові. У таблиці 2. 2 подано показники бюджету, надані експертами Програми «U-LEAD з Європою» та SKL International на підставі даних Міністерства фінансів, Державної казначейської служби, Державної статистичної служби станом на 4 квартал 2021 р.

На основі даних таблиці 2.2 можна стверджувати, що в громаді:

- доходи загального фонду на 1 особу є значно вищими за середній показник як по області, так і по країні;
- видатки на загальну середню освіту на 1-го учня складають 42464.2 грн, що майже вдвічі перевищує показник по області та по країні;
- питома вага місцевих податків і зборів у доходах загального фонду є значно нижчою показника по області та по країні.

У Стратегії розвитку Косівської територіальної громади на 2022-2027 роки до пріоритетів розвитку завдяки порівняльним перевагам на основі смарт-спеціалізації, що визначені за результатами аналізу її сильних сторін і можливостей віднесено:

1) туризм. Громада наділена привабливими природними та культурними об'єктами, сприятливими культурно-кліматичними умовами та ресурсами, які

дають змогу надавати впродовж цілого року оздоровчі, рекреаційні та туристичні послуги. На додаток, тут нагромаджено досвід з розробки та впровадження проєктів місцевого розвитку та розбудови інфраструктури. У сукупності це формує туристичну привабливість громади та її інвестиційні перспективи;

Таблиця 2.2

Складові бюджету Косівської МТГ

Складові	Показник по МТГ	Середній показник по області	Середній показник по Україні
доходи загального фонду на 1 особу	3174.2 грн	2220.67 грн	1145.13 грн
видатки заг. фонду на 1-го мешканця	7927.0 грн	4859.84 грн	1750.82 грн
рівень дотаційності бюджетів	24.4 %	33.18 %	15.57 %
питома вага заробітної плати у видатках заг. фонду	86.3 %	84.27 %	82.54 %
видатки на загальну середню освіту на 1-го учня	42464.2 грн	25400.62 грн	9364.05 грн
питома вага місц. податків і зборів у доходах заг. фонду	25.6 %	33.12 %	36.55 %

2) сільське господарство. В умовах поживавлення ринків та поглиблення рівня виробництва та переробки сільськогосподарської продукції із створенням кінцевого продукту для громади відкриваються перспективи щодо реалізації

проектів, спрямованих на розвиток домашніх господарств з можливістю переробки молочної, м'ясної та плодоовочевої продукції;

3) переробна галузь. У світлі запитів на екологічно чисту продукцію на ринку відкриваються перспективи для розвитку підприємств, виробників і переробників місцевої продукції та залучення інвесторів у громаду [29].

Таким чином, сталий розвиток Косівської територіальної громади забезпечується на основі поєднання економічної, соціальної та екологічної складових. Засобами розвитку малого підприємництва забезпечується створення робочих місць, зростання добробуту мешканців і розв'язання соціальних проблем. До пріоритетних напрямів економічної діяльності відноситься сільське, лісове господарство, промисловість, включно з харчовою, деревообробною промисловістю та виробництвом будівельних матеріалів, торгівля, будівництво, тимчасове розміщення й організація послуг харчування, туристична діяльність, сфера обслуговування.

2. 3 Туристична діяльність як пріоритетний напрям сталого розвитку МТГ

Косівська територіальна громада має давні традиції організації туристичної діяльності. Ще наприкінці 19 століття для потреб туристів тут була сформована широка мережа пансіонатів. До найпопулярніших із них можна віднести приватний заклад «Лічниця», в якому впроваджувалася методика водолікування. Тепер на місці даного закладу функціонує дитячий санаторій «Косів».

У першій половині 20 століття, ще до початку другої світової війни, розвиток туристичної діяльності прискорився за рахунок відпочивальників у літній період.

У повоєнний час курортно-рекреаційна галузь м. Косів занепадає. Проте, художні промисли та переробна промисловість розквітали.

У сучасних умовах сталого розвитку серед пріоритетів громади є використання її природних і культурних об'єктів для формування спектру оздоровчих, рекреаційних і туристичних послуг.

Косівська громада стала переможцем рейтингу туристичної активності в 2023 р. Слід зазначити, що Департамент міжнародного співробітництва та євроінтеграції громад Івано-Франківської облдержадміністрації щороку розраховує рейтинг туристичної активності ТГ задля відзначення кращих органів місцевого самоврядування області за результатами роботи у сфері розвитку туризму. При встановленні рейтингу враховуються показники за такими напрямками як:

- розвиток інфраструктури туризму;
- проєктна діяльність;
- промоція продуктів туризму;
- видатки місцевого бюджету на розвиток туризму.

Рейтинг лідера туристичної активності області – Косівської МТГ, склав 11.35. Зазначимо, що в 2022 р. громада була другою в вищезазначеному рейтингу.

За останні роки спостерігається збільшення числа відвідувачів на теренах громади завдяки розвитку внутрішнього туризму. Про масштаби потоків туристів до громади свідчать обсяги сплачених туристичних зборів. Тут діють такі ставки туристичного збору:

- 0,5 відсотка від розміру мінімальної заробітної плати для внутрішнього туризму. Такий збір сплачується однією особою за одну добу тимчасового розміщення у місцях проживання;

- для в'їзного туризму тобто для іноземних туристів також 0,5 відсотка від розміру мінімальної заробітної плати з розрахунку на одну особу за одну добу в закладах тимчасового розміщення.

У 2024 р. на території Івано-Франківської області було сплачено 33,1 млн грн туристичного збору, що майже на 13 млн грн більше, ніж у 2023 р. [30]. На

рисунку 2.3 вказано на громад-лідерів за обсягом такого виду місцевого податку.

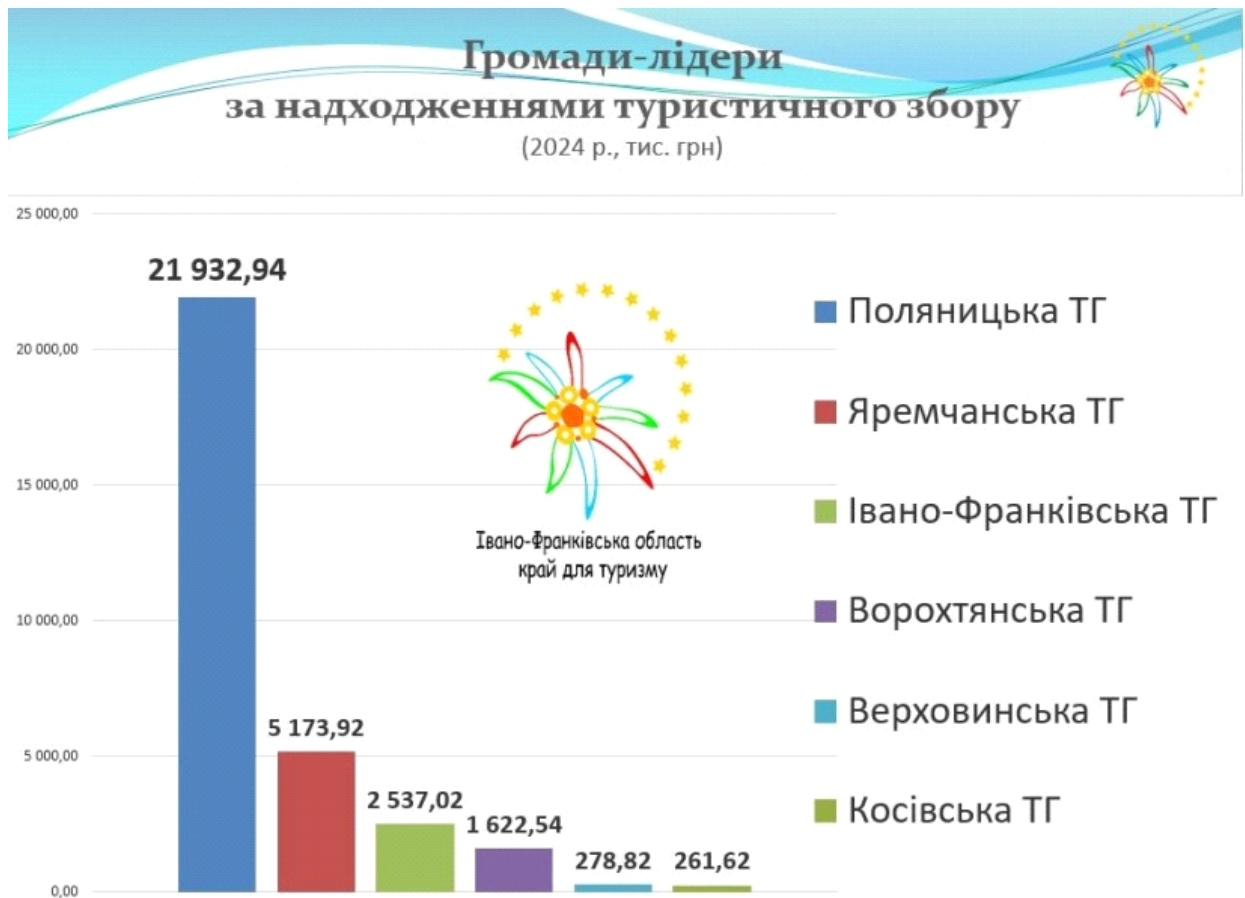

Рис. 2. 3 Громади-лідери за обсягом туристичного збору

Шостою у рейтингу за обсягами туристичного збору є Косівська МТГ. Тут до бюджету надійшло 261,62 тисяч гривень. Порівняння обсягів туристичних зборів за період 2021-2024 рр., що подані в таблиці 2. 3, показало, що найвищий їх показник у громаді був у 2022 р., коли вона отримала 306,23 тис грн. Платниками даного збору виступають суб'єкти господарювання (юридичні особи та фізичні особи-підприємці), які надають послуги з тимчасового розміщення. У 2021 р. надходження від туристичного збору у громаді склали 148.73 тис грн, що становить 0,16% від загальнообласного показника. Дана сума є надзвичайно низькою через недосконалість законодавства та значну тінізацію ведення туристичного бізнесу в цілому.

Впродовж 2023-2024 рр. їх суми були значно менші за попередній рік. Проте, хоч і незначне, але зростання в 2024 р. мало місце.

Таблиця 2.3

Обсяги туристичного збору Косівської МТГ

Роки	Обсяги туристичного збору (тис грн)
2021	148,73
2022	306,23
2023	248,88
2024	261,62

Для обслуговування значних потоків туристів у Косівському районі сформовано туристичну інфраструктуру, складові якої подано в таблиці 2. 4. У Оскільки в Косівському районі є 45 населених пунктів: 1 місто, 2 смт та 42 села, а на території Косівської МТГ є 1 місто і 14 сіл, то значна частина закладів знаходиться на території даної громади. Послуги з розміщення надають 10 закладів готельного типу. До них належать заклади розміщення, серед яких:

- готель «Косів», що знаходиться в центральній частині міста Косів. Він представляє собою сучасну нову 3-поверхову будівлю, що містить 14 номерів, з яких вісім 2-місних, три номери класу «пів люкс» і три номери категорії «люкс»;
- Hotel Dudarik, що знаходиться в с. Вербовець Косівської МТГ. Тут туристам пропонують вело- та піші прогулянки;
- Bayka-spa resort, що розташований в лісовому масиві у підніжжі хребта Каменистий, на межі з Національним природним парком «Гуцульщина». На території готелю є сезонний відкритий басейн, сад, тераса;
- Старий млин, що в м. Косів. Готель пропонує конференц-сервіс, зручності для відпочинку, зокрема плавальний басейн, басейн для дітей, пляж, сауна, чан, дитячий майданчик, атракціони;

- готель «Старий Косів», що налічує 8 комфортабельних номерів різної категорії від стандарту до апартаментів. Всі вони оснащені всім необхідним для повноцінного відпочинку;

Таблиця 2.4

Складові туристичної інфраструктури Косівського району

№	Складові туристичної інфраструктури	Кількість
1	готелі	10
2	бази відпочинку	10
3	садиби сільського зеленого туризму	135
4	заклади харчування	80
5	музеї	30
6	об'єкти архітектурних пам'яток національного значення	40
7	пам'ятки археології національного значення	20
8	національний природний парк	1

- Сосновий двір, відпочинковий комплекс, що знаходиться в с. Черганівка. До його інфраструктури належить готель, колиба на 60 місць, три банкетних зали, літня тераса, ресторан на 250 місць, танцювальний зал, альтанки, гойдалки, дитячий майданчик, автостоянка, гірськолижний підйомник.

На додаток, в громаді є десятки приватних садиб, які мають розвинену інфраструктуру для організації послуг рекреації та відпочинку. На території громади працює понад 80 садиб зеленого туризму [29], Серед таких садиб виділяємо:

- вілла Медова, що знаходиться в м. Косів. Тут облаштовано котедж, номери для проживання, чан, фінська сауна, мангал, альтанка. Створено також пропозицію організації походів в гори, екскурсій, мандрівок на квадроциклах, лижних походів;

- Яблунівська садиба, що являє собою приватний будинок на 10 місць. Тут є тренажерна зала, автостоянка. Власники садиби надають екскурсійні послуги;

- котедж «Карпатська модрина», що знаходиться при в'їзді в м. Косів. Тут є двоповерховий дерев'яний котедж на 2 номери (8 місць) та дворівневий котедж на 9 місць з сауною та терасою, чан, окрема альтанка, мангал, гойдалка та ставок;

- садиба «Живиця», що розташована в центрі міста, організовує розміщення в двоповерховому будинку на 8 номерів загальною місткістю 20-22 місця;

- садиба «Скали», на території якої є двоповерховий дерев'яний котедж на 6-12 місць, двоповерховий котедж на 2-4 місця, двоповерховий будинок на 2 номери, апартаменти, тераса з альтанкою та піччю-мангалом, сад та гойдалка. Тут організовують походи в гори, катання на конях, збирання грибів та ягід, екскурсії.

Вищезазначений перелік садиб є далеко не повний. Практично в кожному населеному пункті МТГ чи то в с. Яворів, чи в с. Соколівка, чи с. Шешори сформовано пропозицію з розміщення. Садиби сільського зеленого туризму різні за своєю місткістю, проте вони забезпечують базовий рівень комфорту.

Для даної громади характерною є розвинена мережа закладів харчування. Тут представлені як ресторани та кафе, так і колиби, що спеціалізуються на гуцульській кухні. З-поміж усього спектру закладів харчування звертаємо увагу на такі:

- «Скарби Лодкера», ресторан, що працює у складі готелю «Косів» та спеціалізується на гуцульській кухні;

- ресторан «Водограй». Це є великий заклад з трьома залами, оформлений у гуцульському стилі, що пропонує страви гуцульської кухні;

- ресторан «Старий Косів», що налічує п'ять вишуканих залів на 10, 20, 30, 120 і 300 місць і пропонує меню з страв місцевої кухні;

- «Just Cafe». Це є паб-кафе, що спеціалізується на європейській кухні. Кафе має 5 залів, пропонує комплексні обіди та обслуговує групи до 80 осіб.

На додаток, на території громади функціонують такі заклади харчування як колиби. У гуцульській культурі колиби являють собою традиційну дерев'яну споруду з колод, що будувалася для відпочинку та ночівлі чабанів і лісорубів, які надовго піднімаються в гори. В умовах сьогодення колиби служать як ресторан або кафе, що оформлене у традиційному карпатському стилі та пропонує страви гуцульської кухні. З-поміж колиб на території громади звертаємо увагу на колибу «Гражда», що в с. Вербовець. Її місткість – 150 місць. Тут можливе обслуговування туристичних груп до 100 осіб. У меню є гуцульські страви, зокрема банош, форель в сметані, кулеша, картопля по-селянськи.

У м. Косів працює туристично-інформаційний центр. Тут надають комплексну інформацію про туристичні продукти місцевості, включно з:

- екскурсійними маршрутами Косівської територіальної громади;
- спеціальними пропозиціями, зокрема турами вихідного дня, програмами сімейного та інших видів відпочинку, роботою крафтових майстерень;
- програмами культурних заходів: фестивалів, концертів, виставок, ярмарок тощо;
- замовленням послуг екскурсоводів та гідів чи то для груп, чи для індивідуальних екскурсій;
- записом на майстер-класи з гуцульських ремесл.

В контексті ремесл слід зауважити, що на території МТГ традиційно розвивалось декоративно-прикладне мистецтво. Її вважають однією з найпотужніших осередків народної творчості Гуцульщини. Тут з давніх-давен розвивались гончарство, писанкарство, вишивка, ткацтво, ліжникарство, мосяжництво, різьблення по дереву та інші промисли. До найстарших гуцульських ремесл належить гончарство. Косівська мальована кераміка внесена до нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Батьківщиною гуцульської кераміки вважається місто Косів, проте даний промисел поширився

на с. Пістинь та інші села громади. Славу косівській кераміці принесла самобутня творчість Олекси Бахметюка, уроженця с. Старий Косів, українського майстера декоративного розпису на кахлях. Серед його творів: горнята, дзбанки, кухлі, свічники тощо.

У громаді є дві творчі спілки майстрів, до складу яких входять 130 майстрів, які володіють техніками ужиткового народного мистецтва та використовують їх у повсякденному ремеслі. Місцеві майстри народного мистецтва систематично проводять майстер-класи для туристів.

Громадська ініціатива ТМ «Kosiv.life» спеціалізується на рекламі закладів розміщення, харчування, що на території громади. На сайті представлено пропозицію майстер-класів з різних видів ремесл, що проводяться в центрі громади. У таблиці 2. 5 вказано на види майстер-класів у залежності від напрямку декоративно-прикладного мистецтва. Технологічні можливості сайту «Kosiv.life» забезпечують змогу запису на майстер-класи за такими видами ремесл:

- майстер-клас розпису писанок, кількістю учасників від 10 осіб віком від 5 років і вище, тривалістю 2 години. Місцем проведення служить творча майстерня гончарства у м. Косів;

Таблиця 2. 5

Пропозиція майстер-класів за видами декоративно-прикладного
мистецтва

Назва	Кількість місць	Тривалість	Місце проведення	Вартість (з 1 особи)
розпису писанок	від 10 осіб	2 год	творча майстерня гончарства	150 грн
з ліжникарства	від 10 осіб	3 год	творча майстерня у м. Косів	150 грн
різьби по дереву	від 10 осіб	2 год	творча майстерня у м. Косів	150 грн
мосяжництва	від 10 осіб	2 год	арт-кафе «Мосяж»	150 грн

- майстер-клас з ліжникарства. Ліжникарство завжди посідало провідне місце серед народних промислів на Гуцульщині. Процес виготовлення ліжника – складний та довготривалий. На майстер-класі можна побачити як виготовляється справжній гуцульський ліжник, а також спробувати зробити його самостійно;

- майстер-клас з різьби по дереву. Традиційно у всіх селах району цілими родинами займалися даним видом промислів;

- майстер-клас з мосяжництва. Мистецтво обробки латуні тобто мосяжу має давні традиції. Гуцульські майстри з мосяжу виготовляють ужиткові й декоративні речі, зокрема згарди, хрести, дукачі тощо.

Проведення майстер-класів має організований характер. Збір учасників здійснюється біля ТЦ, звідки починається трансфер до творчої майстерні на майстер-клас та у зворотному напрямку. Передбачено екскурсію по творчій майстерні й участь у процесі виготовлення того чи іншого виробу.

До основних туристичних магнітів Косівської МТГ належить Національний природний парк «Гуцульщина», адміністративний центр якого знаходиться в м. Косів [22]. У гірській частині парку знаходиться велика кількість водоспадів, які є популярними серед туристів місцями відпочинку. Високим рівнем атрактивності вирізняється р. Черемош, яка приваблює любителів водних видів спорту та відпочинку. Серед рекреаційних напрямів діяльності парку є екотуризм [24]. Численні екологічні стежки й еколого-пізнавальні туристичні маршрути прокладені територією НПП. Всі вони представлені на сайті НПП «Гуцульщина», серед них є:

- еколого-пізнавальна стежка «На хребет Каменистий», що пролягає територією Косівського природоохоронного науково-дослідного відділення НПП «Гуцульщина». Її протяжність складає 4 км, а тривалість переходу: 3,5 год;

- еколого-пізнавальна стежка «До оглядового майданчика на г. Острій». Протяжність маршруту складає 1 км, а тривалість – 40 хв;

- еколого-пізнавальна стежка «На полонину Росохата», що проходить територією Шешорського природоохоронного науково-дослідного відділення;
- еколого-пізнавальна стежка «На гору Михалків», що є найвищою вершиною над м. Косів, з якої відкривається чудова панорама міста, навколишніх сіл та гірських хребтів Покутсько-Буковинських Карпат. На вершині г. Михалків споруджено оглядовий майданчик. Тут також встановлено бугельний витяг довжиною 900 м та облаштовано гірськолижну трасу протяжністю 1200 м [22].

На території парку в с. Пістинь з 2003 р. діє Туристично-мистецький комплекс – «Маєток святого Миколая» [22]. Тут споруджено будинок св. Миколая, у якому відкрито кімнату-музей новорічно-різдвяної іграшки, кімнату-музей природи, покої та робочий кабінет даного святого. На території комплексу проводять майстер-класи з виготовлення іграшок.

Туроператор «Відвідай» сформував тур «Поцілунок Карпат + фестиваль «Коломийка»» [31]. Це є дводенний тур, що передбачає відвідування Княздвірського тисового заказника, смт Верховина, Маєтку святого Миколая, музей «Гуцульщина» у м. Косів, с. Яблунів. План даного туру передбачає:

- 1 день: виїзд з м. Львів – Княздвір (прогулянка тисовим заказником і музей) – с. Нижній Вербіж (огляд церкви) – с. Яблунів (огляд музею лісової скульптури) – смт Верховина (оглядова вежа і музей Галерія гуцульських традицій та обрядів) – смт Верховина (поселення, вечір);

- 2 день: сніданок і виїзд – м. Вижниця (екскурсія центром міста та музей Н. Яремчука) – с. Тюдів (Сокільська скеля та водоспад Сикавка) – м. Косів (музей «Гуцульщина» та участь у майстер-класі «Бабусина скриня», обід) – с. Пістинь (Садиба святого Миколая) – с. Королівка (фестиваль «Коломийка») – м. Львів [Туроп].

До туристичних локацій громади належать Сріблясті водоспади, що розташовані в с. Шешори на р. Пістинька, котра є правою притокою р. Прут. Водоспади є каскадними. Розрізняють два водоспади висотою 5 і 3 м, які отримали назву Великий та Малий Гук.

Високим рівнем атрактивності характеризується місце під назвою Терношорська Лада, що є скельним комплексом, розташований на південному схилі гори Терношора на межі двох високогірних сіл Косівської МТГ: с. Снідавка і с. Яворів. Дана локація набирає популярності у зв'язку з так званими місцями сили, зонами з потужними енергетичними полями. Сюди прямують туристи, щоб черпати тут енергію та силу. На шляху до скелі Терношорська Лада є водоспад Терношорський Гук, його висота складає три метри.

Скельний комплекс Терношорська Лада та Сріблясті водоспади виступають об'єктом для створення туристичного продукту. Туроператор «Відвідай» сформував тур «Терношорська Лада, Шешори + гуцульське весілля» [31]. Це є дводенний тур, що передбачає похід до Терношорської Лади, відвідування Сріблястих водоспадів, гуцульської Еко-сироварні, участь у майстер-класах з ліжникарства і косівської кераміки. До плану даного туру включено:

- 1 день: виїзд з м. Львів – с. Шешори (Сріблясті водоспади) – м. Косів (обід) – с. Яворів (майстер-клас із ліжникарства, екскурсія та дегустація сиру на «Еко-сироварні») – смт Верховина (Дегустація Карпатських бальзамів в Музеї лікарських рослин та карпатського зільництва) – смт Верховина (Гуцульське весілля та вечерея, поселення в приватних садибах);

- 2 день: сніданок, виїзд з смт Верховина о 08:00 – с. Снідавка (пішохідний перехід до Терношорської лади) – м. Косів (обід, інтерактивна екскурсія в музеї «Гуцульщина», майстер-клас з виготовлення кераміки) – м. Львів (повернення о 22:30) [31].

Косівський сувенірний ринок виступає туристичною атракцією громади. У минулому він знаходився в центрі міста, а тепер його перенесли на територію села Смодна. На ринку представлено товари різних видів ремесл від писанок, різьблених дерев'яних виробів, розписаного керамічного посуду до вишиванок, ткацьких виробів, килимів і ліжників, виробів із бісеру, металу та шкіри.

Туроператор «Відвідай» сформував тур «Передвеликодні гуцульські закупи в Кутах і Косові», що включає:

- 1 день: нічний переїзд автобусом з м. Львів до с. Кути;
- 2 день: с. Кути (закупи виробів народних майстрів Гуцульщини на нічному базарі) – м. Косів (купівля виробів народних майстрів Гуцульщини на нічному базарі, купівля косівської кераміки в Косівському керамічному комбінаті) – переїзд до м. Львів [31].

Туроператор «Відвідай» пропонує тур «Карпатська симфонія». Це – 6 денний тур. Саме програма останнього його дня передбачає відвідування м. Косів (закупи на базарі) та с. Шешори (Сріблясті водоспади).

На території громади розроблено та промарковано понад 15 туристичних маршрутів, серед них є культурно-мистецькі, медові, гастро, пішохідні і вело маршрути, які користуються попитом серед гостей громади. Деякі з них включають відвідування гуцульської сироварні в с. Яворів.

Звертаємо увагу на те, що в громаді розроблено 4 туристичні проєкти. Мають інфраструктурний характер і передбачають:

- реконструкцію та відкриття «Центру карпатської культури» у м. Косові, що є культурно-мистецьким і креативним простором для збереження, промоції і розвитку історико-культурної спадщини Гуцульщини та Карпатського регіону;
- будівництво культурно-мистецького центру «Дзбан» в с. Старий Косів;
- будівництво гірськолижного комплексу на горі Михалкова в с. Город для зимового та літнього відпочинку.

Тут проводяться унікальні фестивалі, зокрема: «Лудине», «Мальований дзбаник», «Барви Карпатського ліжника», пленер керамістів «Золоте горно».

Дана громада має свою унікальну автентичну кухню, яка представлена у місцевих колибах, ресторанах. Тут створено сімейні фермерські господарства, які пропонують туристам дегустації місцевих молочних продуктів, включно з продукцією сироварні «Далекі гори» в с. Снідавка, «Гуцульської сироварні» в с. Яворів, «Гуцуляндія», що в с. Річка, «Budz Baran», що в с. Шепіт. У господарствах є можливість демонстрації виробничих потужностей для туристів.

Отже, розвиток туризму є одним із пріоритетних стратегічних напрямків у соціально-економічному та культурному розвитку Косівського району на найближчі десятиліття. За останні роки спостерігається збільшення числа відвідувачів на теренах громади завдяки розвитку внутрішнього туризму. Про масштаби потоків туристів до громади свідчать обсяги сплачених туристичних зборів. Косівська МТГ є шостою у рейтингу за обсягами туристичного збору в області. Для обслуговування значних потоків туристів у Косівському районі сформовано туристичну інфраструктуру з закладів гостинності.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КОСІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЗАСОБАМИ ТУРИЗМУ

3. 1 Стримуючі чинники сталого розвитку громади

Забезпечення сталого розвитку територіальних громад передбачає невинищувальне природокористування на користь посилення економічної спроможності їх господарських комплексів та соціального благополуччя нинішніх і майбутніх поколінь. Саме сталий розвиток направлений на паралельне вирішення трьох основних завдань:

- забезпечення зростання енерго та ресурсно ощадної економіки;
- покращення екологічної ситуації;
- вирішення ряду соціальних питань, передусім, подолання бідності.

У процесі реалізації політики сталого розвитку територіальні громади стають перед викликом низки стримуючих чинників, які сповільнюють темпи їх поступу. Українські науковці вказують на спектр стримуючих чинників.

Шевчук Б. М. наголошує на тому, що більшість територіальних громад України в сучасних умовах, будучи наділена повноваженнями вирішувати питання місцевого значення, на практиці неспроможна їх виконувати належним чином через брак матеріальних і фінансових ресурсів, через низьку якість або відсутність інфраструктури та брак кадрів відповідної кваліфікації [32, с. 47].

На додаток, Бліщук К. М., аналізуючи практику сталого розвитку територіальних громад, вказує на ряд типових проблем, з якими органам місцевого самоврядування доводиться мати справу. До них належать:

- зростання рівня забрудненості територій, повітря, водойм;
- дефіцит водних ресурсів;
- низький рівень інфраструктурного та підприємницького розвитку;
- соціальна нерівність;
- збільшення числа безробітного населення;
- низький рівень доходів населення;

- спад економіки [6, с. 106].

Вищезазначене характерне і для Косівської МТГ. Тут також простежується ряд проблемних аспектів як у питаннях економічного, соціального, так і екологічного характеру.

У Косівській МТГ реалізується «Програма підтримки малого і середнього підприємництва та сільського господарства Косівської міської ради на 2021-2025 роки». На рівні громади визнають, що мале та середнє підприємство (МСП) виступає обов'язковим елементом ринку і важливим фактором розвитку та ефективного функціонування економіки. МСП наділено низкою специфічних економічних властивостей, які у своїй сукупності формують економічний потенціал громади. До таких специфічних економічних властивостей сектору МСП відноситься:

- спроможність порівняно швидко створювати робочі місця;
- високий інноваційний потенціал через вузьку спеціалізацію виробництва;
- гнучкість у процесі адаптації до нових ринкових вимог, що має особливе значення в період глибоких структурних змін;
- здатність ідентифікувати нові ринки завдяки наявності потенціалу розширення виробництва та виходу на зовнішні ринки.

З огляду на це стратегічною метою розвитку громади є реалізація потенціалу малого та середнього підприємництва. Власне, з ним пов'язується збільшення надходжень до бюджету, вирішення соціальних проблем, включно зі зменшенням безробіття та підвищенням життєвого рівня населення громади. Ефективний розвиток її економіки цілковито залежить від діяльності саме таких суб'єктів підприємництва.

До основних проблемних питань розвитку підприємництва на території Косівської МТГ є:

- недостатня допомога підприємництву з боку держави, незахищеність підприємців та їх бізнесу;

- брак власних обігових коштів громади та труднощі з отриманням фінансово-кредитної допомоги, на додаток до високої вартості позичкових коштів;

- невисокий обсяг бюджетного забезпечення заходів з підтримки даного важливого сектору економіки;

- відсутність інвестиційних ресурсів для розвитку МСП;

- низький рівень знань щодо забезпечення маркетингу та інноваційного менеджменту для організації виробництва і збуту продукції. Це негативно впливає на структуру МСП та на вибір спеціалізації, здебільшого пов'язаної з торгово-посередницькою діяльністю, а не з виробництвом;

- високий рівень «тінізації» як самої підприємницької діяльності, так і трудових відносин роботодавців з найманими працівниками;

- не високий рівень конкурентоспроможності товарів і послуг.

Процеси «тінізації» підприємницької діяльності характерні для сфери туризму громади. Як зазначає Паньків Н. Є., природні умови та наявність великого числа об'єктів природно-заповідного фонду в Івано-Франківській області сприяють розвитку різноманітних форм екологічного туризму [24, с. 61]. До територій з найбільшим потенціалом для розвитку даного виду туризму відноситься територія Косівського району. Натомість, дані щодо кількості садіб сільського зеленого туризму не є високими, як видно з таблиці 3.1.

Даний регіон значно поступається іншим територіям області щодо їх числа, що може свідчити про відсутність реєстрації значної кількості садіб.

Низка стримуючих чинників сталого розвитку громади поширюється наінші аспекти функціонування сфери туризму. До чинників, котрі негативно впливають на розвиток туристичної діяльності на теренах громади, відноситься:

- неефективне використання туристично-рекреаційного потенціалу;

- обмежений асортимент пропозиції якісних і конкурентоспроможних туристичних послуг та продуктів на ринку туризму;

- незадовільний стан доріг і під'їзних шляхів до об'єктів туристичної та курортної інфраструктури;

- недостатність туристично-інформаційних знаків вздовж основних автомобільних шляхів;

Таблиця 3.1

Рівень розвитку сільського зеленого туризму (СЗТ) в районах області

Назва адміністративної одиниці	Кількість агроосель на 1000 осіб сільського населення	Рівень розвитку інфраструктури СЗТ
Болехівська МР, Тлумацький, Богородчанський, Долинський, Тисменицький, Коломийський, Косівський, Надвірнянський, Рожнятівський райони	0,01-2,0	незначний розвиток
Верховинський район	2,1-10,0	середній розвиток
Яремчанська міська рада	більше 10	високий розвиток

- обмежена кількість місць для короткочасного відпочинку вздовж основних автомобільних трас;

- засміченість рекреаційних зон, руйнування природно-заповідних екосистем транспортними засобами;

- незадовільний стан пам'яток історико-архітектурної спадщини та місць рекреації;

- недостатня кількість конкурентоспроможних сучасних інтерактивних атракцій;

- неналежний стан туристичних маршрутів;

- брак коштів у бюджеті громади на фінансування заходів з розвитку туризму.

На додаток, аналіз діяльності Косівської міської територіальної громади доводить наявність таких актуальних проблем, що пов'язані зі стратегічним плануванням комплексного соціально-економічного розвитку територіальної громади та належним фінансовим і матеріально-технічним забезпеченням.

У період війни посилюються інфляційні процеси, що позначилися на рівні доходів місцевого населення. Як наслідок, у громаді збільшилася кількість звернень громадян, які гостро потребують певних видів соціальних послуг, передусім, адресної грошової допомоги на медико-соціальну реабілітацію. Найбільш вразливі категорії населення гостро відчують негативні наслідки погіршення економічної ситуації.

Отже, на шляху сталого розвитку Косівської МТГ виникає чимало стримуючих чинників, які негативно впливають на хід справ у громаді. Вони різні за своїм характером. З огляду на економіку проблеми стосуються розвитку малого підприємництва в різних сферах, включаючи туризм. Процеси тінізації бізнесу посідають значне місце в громаді. Для громади є характерним низький рівень конкурентоспроможності туристичної продукції. В соціальній сфері посилюються тенденції до зменшення доходів населення.

3. 2 SWOT-аналіз сталого розвитку Косівської МТГ

У сучасному динамічному середовищі територіальні громади змушені адаптуватися до численних змін і викликів. Ефективне управління ними виступає ключовим елементом успішного їх розвитку. Процес управління є комплексним процесом. Він залежить від багатьох чинників, які можуть або сприяти його розвитку, або ж, навпаки, стримувати його. Ці чинники можна поділити на:

- внутрішні, тобто такі, які громади можуть контролювати та впливати на них;
- зовнішні, які не підпадають під вплив громад.

SWOT-аналіз представляє собою дослідження взаємозв'язків між такими чинниками. До уваги беруться внутрішні чи ендогенні чинники, що включають сильні та слабкі сторони, та зовнішні чи екзогенні, які відкривають можливості, або ж криють загрози. Аналіз цих чинників має стратегічне значення для соціально-економічного розвитку громади. Сильні сторони і слабкі сторони

охоплюють внутрішні ресурси, що перебувають у власності громади чи такі, що громада може контролювати. До можливостей і загроз відносяться фактори та тенденції, котрі можуть впливати на розвиток громади, проте не перебувають під її прямим контролем. Вони можуть відображати потенційні майбутні зміни, зумовлені такими факторами.

У таблиці 3.2 подано SWOT-аналіз сталого розвитку Косівської МТГ.

Таблиця 3.2

SWOT-аналіз сталого розвитку Косівської МТГ

Сильні сторони	Слабкі сторони
привабливі природні та культурні об'єкти (наявність заповідних об'єктів, природних ландшафтних зон, історико-культурних пам'яток)	повномасштабне вторгнення російської федерації
збережені історичні і культурні традиції, ремесла, автентична кухня	низький рівень доходів громадян
сприятливі природно-кліматичні умови і наявні ресурси, які дозволяють надавати цілорічні оздоровчі, рекреаційні та туристичні послуги	низький рівень офіційної зайнятості населення, брак робочих місць
відсутність підприємств, які здійснюють значне забруднення навколишнього середовища	низький рівень екологічної свідомості мешканців (перманентне утворення несанкціонованих сміттєзвалищ)
транспортна доступність	відсутність інвестицій для економічного розвитку
високий туристично-рекреаційний потенціал	тінізація підприємництва в туризмі
низьке екологічне навантаження, наявність великих природоохоронних територій	недостатня громадська ініціативність та активність мешканців

Можливості	Загрози
залучення інвестицій в економіку району	продовження війни на території країни
інноваційний розвиток туристично-рекреаційної сфери	виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру
виробництво екологічно чистої продукції сільського господарства	зростання міграції населення продуктивного віку
збір та переробка лікарської сировини, фруктів, ягід, грибів	зниження купівельної спроможності населення
створення позитивного іміджу території громади	несприятливі умови для ведення бізнесу
покращення благоустрою громади	посилення інфляції й економічна криза
підвищення культури сплати податків жителями громади	зростання вартості енергоносіїв та нестабільність грошово-кредитної політики, у т.ч. високі відсоткові ставки за кредитними ресурсами

Результати SWOT-аналізу розвитку Косівської МТГ сформовані на основі дослідження ключових пріоритетів, тенденцій, факторів, проблем, що мають місце у різних сферах її життєдіяльності. До її сильних сторін відноситься значний природний і культурний потенціал, що виступає основою смарт-спеціалізації громади. Слабкі сторони пов'язані з низьким рівнем як доходів громадян, так і зайнятості населення. А це є результатом недостатнього рівня розвитку бізнесу. Низька ділова активність негативно впливає на обсяги наповнення місцевого бюджету. Рівень благоустрою населених пунктів громади не є високим, що додає до збільшення переліку слабких сторін. Найбільше заважає розвитку громади безробіття, відсутність як внутрішніх,

так і зовнішніх інвестицій і недостатня громадська ініціативність та активність мешканців.

Зовнішнє середовище відкриває для громади можливості інноваційного розвитку туристично-рекреаційної сфери, виробництва екологічно чистої продукції сільського господарства та залучення інвестицій в її економіку. Загрози для розвитку громади криються у таких факторах як продовження війни на території країни, виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, зростання міграції населення продуктивного віку, посилення інфляції та зниження купівельної спроможності населення.

3. 3 Напрями туристичної діяльності задля забезпечення сталого розвитку Косівської МТГ

Актуальним для розвитку всіх новостворених громад є перехід від пріоритетів у вирішенні окремих точкових проблем до комплексного планування та розвитку територій. Це повною мірою стосується досліджуваної громади. Тут затверджено Стратегію розвитку Косівської міської територіальної громади на 2022-2027 роки [29]. Документом окреслено три головні сфери фокусування зусиль щодо її розвитку. До трьох сфер відноситься:

1) розвиток туристичного потенціалу на основі використання об'єктів природного та культурного фонду. Пріоритетність даної сфери зумовило окреслення стратегічних цілей, що подано в таблиці 3.3;

2) розвиток сільського господарства, що відповідає пріоритетам економіки та сприяє самозайнятості населення громади;

3) переробна галузь, пріоритетність якої обґрунтовується зростанням попиту на екологічно чисту продукцію на ринку. Дана сфера приваблює інвесторів у громаду, збільшує кількість підприємців і забезпечує створення робочих місць [29].

Таблиця 3.3

Стратегічні цілі розвитку туризму в системі економіки МТГ

Стратегічний напрям	Операційна ціль	Завдання
1. Конкуренто-спроможна економіка на засадах смарт-спеціалізації	1. 2. Розвиток туристично-рекреаційної сфери	розвиток туристичної інфраструктури
		збереження та управління природною та культурною спадщиною
		створення нових і підтримка існуючих туристичних продуктів і атракцій, їх доступність для людей з інклюзією
		маркетинг туристичного потенціалу

У процесі розвитку туристичної інфраструктури на території громади перспективним є облаштування місць відпочинку туристів, спорудження оглядових майданчиків, ознакування та маркування туристичних і вело маршрутів, встановлення туристично-інформаційних вказівників, знаків, стендів, розвиток курортно-рекреаційних територій і їх впорядкування [29].

З огляду на завдання щодо створення нових і підтримки існуючих туристичних продуктів і атракцій, то важливим є розвиток мережі туристичних маршрутів, доступних для всіх без винятку, створення інноваційних туристичних та екскурсійних продуктів, розробка сучасних інтерактивних атракцій.

Об'єкти природної та культурної спадщини є тими магнітами, що приваблюють туристів до громади. А тому такий напрям як збереження та управління природною та культурною спадщиною не може залишатися поза увагою. При цьому зусилля мають бути сконцентровані на інфраструктурному облаштування привабливих для туристичних відвідувань пам'яток природи та культури, проведенні їх інвентаризації, реалізації транскордонних проєктів у сфері туризму, спрямованих на їх охорону та реконструкцію.

Маркетинг туристичного потенціалу є ще одним важливим напрямом сталого розвитку. Промоція туризму громади – це просування її потенціалу в цілому, що може впливати на зростання інвестицій, відкриття нових підприємств тощо. Даний аспект туристичної діяльності передбачає:

- реалізацію спільних маркетингових ініціатив та проєктів з інститутами громадянського суспільства, профільними асоціаціями;
- просування туристичних локацій і продуктів у мережі Інтернет та соціальних медіа;
- проведення в громаді фестивалів та інших промоційних заходів;
- організацію та проведення ознайомлювальних турів для представників туристичних фірм, засобів масової інформації з України і з-за кордону;
- участь у Всеукраїнських і міжнародних виставках, форумах, конференціях, тренінгах тощо;
- організацію проведення добровільної категоризації садиб сільського туризму;
- проведення маркетингових, аналітичних, соціологічних досліджень та опитувань в галузі туризму;
- розроблення айдентики громади, її брендування;
- видання промоційної та сувенірної продукції.

За умови реалізації заходів щодо розвитку туристичної інфраструктури, збереження об'єктів спадщини, створення нових туристичних продуктів і атракцій, маркетингу туристичного потенціалу відкриваються перспективи щодо:

- поліпшення інвестиційного іміджу і привабливості громади;
- створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва;
- покращення інвестиційної інфраструктури;
- надання фінансової та інституційної підтримки суб'єктам малого і середнього підприємництва з метою розвитку крафтового виробництва, впровадження «зелених технологій»;

- створення кластерів.

Індикаторами внеску туризму в систему господарства громади буде виступати кількість туристів, кількість створених нових робочих місць, кількість освоєних нових видів продукції, обсяги доходів від туристичної діяльності та податкові відрахування до її бюджету.

Зважаючи на самотність етносу гуцулів, для якого Косівщина є місцем проживання, то інноваційна пропозиція туристичних продуктів має перспективи бути представлена за такими видами туризму як:

- етнографічний, в рамках якого значний потенціал мають етнографічні тури, інтерактивні скансени, парк ремісничих майстерень, що відкривають перед туристами світ звичаїв та обрядів, життя та побуту даного етносу;

- гастрономічний, що розкриває унікальні смаки кухні гуцульського етносу;

- реабілітаційний туризм, що націлений на відновлення фізичного та психологічного здоров'я в умовах гірської природи. Косівська МТГ наділена значним потенціалом природних ресурсів гір для забезпечення фізичної активності, релаксаційної практики та інших оздоровчих заходів, включно з іпотерапією та апітерапією.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження та розв'язання всіх завдань досягнуто мету даної роботи. За підсумками дослідження сталого розвитку територіальної громади та ролі туризму в системі її господарства можна зробити ряд важливих висновків.

За підсумками реформи децентралізації територіальні громади стають ключовими суб'єктами, що повною мірою залучені до управління своїм економічним розвитком і до прийняття рішень.

На законодавчому рівні закріплено, що ТГ є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, основним носієм його функцій і повноважень. Система місцевого самоврядування України з її базовим елементом, яким є територіальна громада, знайшла законодавче представлення в діючій Конституції України. Згідно ст. 140 територіальна громада є правосуб'єктною, вона наділена правом на здійснення місцевого самоврядування, носієм його функцій та повноважень.

У наукових дослідженнях громаду розглядають як систему, в котрій соціальні, економічні, політичні та культурні процеси тісно переплітаються. Територіальна громада досліджується з позицій територіальної спільності, що складається з фізичних осіб, тобто мешканців, що, не лише перманентно проживають і працюють на її території, але й вирішують питання місцевого значення, володіють спільною комунальною власністю, наділені приватним нерухомим майном на даній території, сплачують податки та пов'язані територіально-особистісними зв'язками системного характеру.

У наукових джерелах представлено такі підходи до дефініції поняття «територіальна громада» як територіальний, соціальний або інтелектуально-комунікативний, публічно-правовий та екологічний підходи.

Найбільшого поширення в контексті обґрунтування змісту в економічній літературі терміну набув територіальний підхід. Він пов'язаний з використанням як такої ознаки, якою є постійне проживання осіб на території

певного населеного пункту. Як результат, територіальна громада виступає сукупністю жителів, об'єднаних постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями.

При соціальному або інтелектуально-комунікативному підході ТГ вивчається як соціальний організм чи спільнота, що заснована на єдності інтересів і потреб осіб, які її формують, системності зв'язків і відносин між ними.

Застосування публічно-правового підходу є вагомим засобом визначення громадсько-правового статусу та правових норм функціонування ТГ. При екологічному підході територіальні громади визначаються на основі природних меж і ресурсів.

Функції ТГ – це основні напрями та види муніципальної діяльності громади. Дослідники вказують на об'єктну, суб'єктну та технологічну функції громад.

Сталий розвиток як світової спільноти, загалом, так і територіальних громад, зокрема, є соціально, економічно й екологічно збалансованим розвитком, пов'язаним з формуванням принципово нового ставлення до людини, з одного боку, як суб'єкта еколого-економічної системи, з іншого – як головної мети її розвитку. Сталий розвиток територіальних громад передбачає безперервний і тривалий процес кількісних та якісних змін щодо задоволення потреб самих територіальних громад.

Сталий розвиток ТГ націлений на формування їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання різного виду ресурсів, технологічної модернізації господарських одиниць, удосконалення інфраструктури, підвищення рівня якості життя населення, його відпочинку й оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини.

Складовими компонентами сталого розвитку територіальної громади виступають: економічна компонента, що передбачає підвищення

продуктивності суспільної праці; екологічна, що націлена на збереження природного середовища; соціальна, що пов'язана з поліпшенням добробуту й покращенням стандартів життя населення.

Завдяки географічному розташуванню, рельєфу, природним ландшафтам дана громада має значний потенціал для розвитку туризму як складової сталого розвитку.

Сталий розвиток Косівської територіальної громади забезпечується на основі поєднання економічної, соціальної та екологічної складових. Засобами розвитку малого підприємництва забезпечується створення робочих місць, зростання добробуту мешканців і розв'язання соціальних проблем. До пріоритетних напрямів економічної діяльності відноситься сільське, лісове господарство, промисловість, включно з харчовою, деревообробною промисловістю та виробництвом будівельних матеріалів, торгівля, будівництво, тимчасове розміщення й організація послуг харчування, туристична діяльність, сфера обслуговування.

Розвиток туризму є одним із пріоритетних стратегічних напрямків у соціально-економічному та культурному розвитку Косівського району на найближчі десятиліття.

За останні роки спостерігається збільшення числа відвідувачів на теренах громади завдяки розвитку внутрішнього туризму. Про масштаби потоків туристів до громади свідчать обсяги сплачених туристичних зборів. Косівська МТГ є шостою у рейтингу за обсягами туристичного збору в області. Для обслуговування значних потоків туристів у Косівському районі сформовано туристичну інфраструктуру з закладів гостинності.

На шляху сталого розвитку Косівської МТГ виникає чимало стримуючих чинників, які негативно впливають на хід справ у громаді. Вони різні за своїм характером. З огляду на економіку проблеми стосуються розвитку малого підприємництва в різних сферах, включаючи туризм. Процеси тінізації бізнесу посідають значне місце в громаді. Для громади є характерним низький рівень

конкурентоспроможності туристичної продукції. В соціальній сфері посилюються тенденції до зменшення доходів населення.

До сильних сторін МТГ відноситься значний природний і культурний потенціал, що виступає основою смарт-спеціалізації громади. Слабкі сторони пов'язані з низьким рівнем як доходів громадян, так і зайнятості населення та недостатнім рівнем розвитку бізнесу. Зовнішнє середовище відкриває для громади можливості інноваційного розвитку туристично-рекреаційної сфери, виробництва екологічно чистої продукції сільського господарства та залучення інвестицій в її економіку. Загрози для розвитку громади криються у таких факторах як продовження війни на території країни, виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, зростання міграції населення продуктивного віку, посилення інфляції та зниження купівельної спроможності населення.

Напрями туристичної діяльності задля забезпечення сталого розвитку Косівської МТГ охоплюють розвиток туристичної інфраструктури шляхом облаштування місць відпочинку туристів, спорудження оглядових майданчиків, ознакування та маркування туристичних і вело маршрутів, встановлення туристично-інформаційних вказівників; створення нових і підтримку існуючих туристичних продуктів і атракцій, створення інноваційних туристичних та екскурсійних продуктів, розробка сучасних інтерактивних атракцій; збереження природної та культурної спадщини; маркетинг туристичного потенціалу.

Інноваційна пропозиція туристичних продуктів має перспективи бути представлена за такими видами туризму як: етнографічний, в рамках якого значний потенціал мають етнографічні тури, інтерактивні скансени, парк ремісничих майстерень, що відкривають перед туристами світ звичаїв та обрядів, життя та побуту даного етносу; гастрономічний, що розкриває унікальні смаки кухні гуцульського етносу; реабілітаційний туризм, що націлений на відновлення фізичного та психологічного здоров'я в умовах гірської природи. Косівська МТГ наділена значним потенціалом природних

ресурсів гір для забезпечення фізичної активності, релаксаційної практики та інших оздоровчих заходів, включно з іпотерапією та апітерапією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багров Н. В. Регіональна політика сталого розвитку. Київ : Либідь, 2002. 256 с.
2. Батанов О. В. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. №2 (12). С.51-57.
3. Батанов О. В. Територіальна громада – основа місцевого самоврядування в Україні : монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 260 с.
4. Баймуратов М.О., Кравець О.О. Роль юридичної служби органу місцевого самоврядування в формуванні та функціонуванні правового простору локальної демократії. Одеса: Фенікс, 2018. 328 с.
5. Беновська Л. Я. Територіальна громада як суб'єкт регулювання розвитку територій: теоретичні аспекти. *Регіональна економіка*. 2018. №1. С. 30-39.
6. Бліщук К. М. Сталий розвиток територіальних громад в контексті децентралізаційних змін. *Економічний простір*. 2024. №190. С. 104-107.
7. Буркинський В. Б., Степанов В. Н., Харичков С. К. Економіко-екологічні основи регіонального природокористування і розвитку. Одеса: Фенікс, 2005. 575 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
9. Гейда О. В. Види територіальних громад в Україні та особливості їх правового статусу: загальна характеристика. *Європейські перспективи*. 2012. №3. ч.3. С. 9-13.
10. Кириченко Ю. М. Територіальна громада як базовий елемент системимісцевого самоврядування України: теоретичне визначення. *Форум права*. 2012. № 4. С. 451-457.

11. Кількість та структура суб'єктів економіки за районами області на 1 січня 2022 року. URL: <https://kosivrda.gov.ua/news/1643292985/> (дата звернення 02.10. 2025).
12. Клевцевич Н. А. Територіальна громада: наукові підходи до визначення сутності та перспективи розвитку. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 9. URL: <https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/113/90> (дата звернення 02.10. 2025).
13. Конституція України : від 28.06.1996 р. : станом на 01 січ. 2020 р. Київ : Ін Юре, 2020. 144 с.
14. Концепція сталого розвитку населених пунктів. URL: <https://www.rada.gov.ua/> (дата звернення 02.10. 2025).
15. Косівська територіальна громада. Бюджет громади. URL: <https://decentralization.ua/newgromada/3995/budget> (дата звернення 02.10. 2025).
16. Косівська громада – переможець рейтингу туристичної активності 2023. URL: <https://iftourism.com/news/article/kosivska-gromada-peremozhec-reytingu-turistich-noji-aktivnosti2023> (дата звернення 02.10. 2025).
17. Котов І. В. Теоретичні основи управління сталим розвитком територіальних громад. *Право та державне управління*. 2023. №3. С. 83-90.
18. Лісман Т. А. Визначення сутності поняття «територіальна громада». URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/5466/1pdf> (дата звернення 02.10. 2025).
19. Лосюк В. П. Нематеріальна культурна спадщина Гуцульщини: стан та перспективи. Збірник наукових праць Міжнародної Карпатської Школи: весняна сесія (1-5 травня 2025 року): перше видання. Яремче-Косів: Наукове товариство імені Шевченка, 2025. 276 с. С.92-95.
20. Мішина Н. В. Територіальні громади та об'єднані територіальні громади в Україні. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2019. С.75-79.
21. Наврузов Ю. В. Системне визначення поняття категорії «громада». *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Університету*

- академії державного управління*. Львів: ЛФ УАДУ; Кальварія, 2000. Вип. 4. С. 223-228.
22. Національний природний парк «Гуцульщина». URL: <https://hutsulshchyna-park.in.ua> (дата звернення 02.10. 2025).
23. Орзіх М. Концепція правового статусу самоврядних територій і органів місцевого самоврядування. *Місьцеве та регіональне самоврядування України*. 1995. Вип. 1–2 (10–11). С. 67-72.
24. Паньків Н. Є. Перспективи використання туристично-рекреаційних ресурсів для розвитку зеленого (сільського) та екологічного туризму в Івано-Франківській області. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2020. Т. 30. № 5. С. 59-65.
25. Патинська М. М. Формування категорії «сталий розвиток територіальних громад» в умовах євроінтеграційної перспективи. *Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність* : зб. наук. пр. XV (XXVII) Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 берез. 2019 р. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. С. 32–33.
26. Проект Конституції України в редакції від 26.10.1993 р. *Голос України*. 30.10.1993.
27. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 10.08.2024 р. 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 02.10. 2025).
28. Сосуновський В. С. Територіальна громада: сутність та соціальне призначення. *Актуальні проблеми філософії та соціології*: Науково-практичний журнал. Одеса, 2017. Вип. 15. С. 129-131.
29. Стратегія розвитку Косівської територіальної громади на 2022-2027 роки. URL: <https://kosivmr.gov.ua/category/development-strategy/> (дата звернення 02.10. 2025).
30. Туристичний збір Івано-Франківської області за 2024 р. - 33,1 млн грн. URL: <https://www.if.gov.ua/news/turystychnyi-zbir-ivano-frankivskoi-oblasti-za-2024-r-331-mln-hrn> (дата звернення 02.10. 2025).

31. Туроператор «Відвідай». Шопінг-тур «Передвеликодні Гуцульські закупи в Кутах і Косові». URL: https://vidviday.ua/hutsulski_zakupy (дата звернення 02.10. 2025).
32. Шевчук Б. М. Територіальна громада: поняття, статус та ознаки. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 4 (61). Ч. 1. С. 39-49.
33. Ханова О. В., Скібіна С. О. Сталий розвиток країн ЄС: методика й індикатори оцінювання. *Проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 20-32.
34. Хаустова В. Є., Омаров Ш. А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). С. 265-272.
35. Юридична енциклопедія : в 6 т. К. : Укр. енцикл. 768 с.

Транспортна доступність Косівської міської територіальної громади

Населені пункти Косівської громади та їх характеристики

№ з/п	Найменування населених пунктів, що входять до складу територіальної громади	Чисельність населення станом на 01.01.2021	Площа, км ²	Площа, га	Густота населення, осіб/га	Дата заснування
1.	м. Косів	8490	11,38	1138	7,46	1424
2.	с. Вербовець	3215	29,39	2939	1,71	1456
3.	с. Старий Косів	1856	10,63	1063	1,75	1318
4.	с. Пістинь	3706	24,03	2403	1,52	1375
5	с. Микитинці	784	19,05	1905	0,41	1375
6	с. Шешори	1875	50,41	5041	0,37	1445
7	с. Шепіт	1657	36,42	3642	0,46	1941
8	с. Черганівка	942	24,67	2467	0,38	1644
9	с. Смодна	1782	9,33	933	1,91	1318
10	с. Город	485	8,89	889	0,55	1408
11	с. Соколівка	2067	16,92	1692	1,22	1630
12	с. Яворів	2302	52,69	5269	0,44	1694
13	с. Бабин	810	13,56	1356	0,60	1408
14	с. Річка	1968	24,92	2492	0,79	1694
15	с. Снідавка	882	26,55	2655	0,33	16 ст.
	Всього	32821	348,19	34819	1,33	